

Jacob Peter Petersen: *Beskrivelse over min Reise til Amerika 1862-66; Erindringsserien »Folk Fortæller«* nr. 10. (Foreningen Danmarks Folkeminder, 1983). 38 s., ill.

Dansk Folkemindesamling udgiver denne lille skriftserie, som indtil nu består af ialt 12 hæfter. Formålet hermed er »at tilvejebringe en alternativ historieskrivning, en historie der skrives af folk, der selv har oplevet den... ...Det er en historieskrivning der har rødder i mundtlig historisk fortælletradition, som i alt for høj grad overses af etablerede historikere« – således står det at læse på præsentationfolderen. Anmelderen, der vel må regnes til de etablerede, vil jo nok mene, at memoirer er en meget vigtig kildegruppe, og de har altid været anset som sådan. Forklaringen ligger nok i, at man før i tiden har beskæftiget sig med berømte personers erindringer, mens den omtalte skriftserie er skrevet af »almindelige« folk.

Jacob Peter Petersen var gårdmandssøn fra Store Magleby, og han fortæller om sin rejse til og sine 4 år i USA. De var fyldt med genstridigheder; sygdom, en rejsekammerats død, indianer- og røverriske overfald. Han tog hurtig hjem igen, og det menes, at han kort efter skrev sine oplevelser ned. Manuskriptet har været i familiens eje og blev i 1970'erne gjort trykklar under bibeholdelse af den oprindelige retskrivning, som bærer præg af hans dialekt. Erindringerne er forsynet med gamle fotografier, slægtshistoriske noter bag i heftet, nutegnede vignetter og stikord i marginen. De sidste to ting kunne måske undværes.

Ellers er det et godt initiativ at udgive disse illustrative erindringer.

Gerda Bonderup

Simo Køppe: *Psykologiens udvikling og formidling i Danmark i perioden 1850-1980*. (G.E.C. Gad, 1983). 251 s.

Psykologien er som bekendt en ung videnskab. Nok har filosoferne siden Aristoteles tænkt over og skrevet om sjælens natur, men først omkring 1850 etableres den eksperimentelle psykologi, og faget begynder at tage form – men den dag i dag er der stadig uenighed om dets natur og grænser.

Siden 1675 havde man haft filosofikum ved Københavns Universitet, og her underviste professorerne i psykologi – på rent spekulativt grundlag, ganske vist, men ikke uden nytænkning, og Harald Høffdings *Psykologi* (1. udgave 1882) er et banebrydende værk, der udkom i en række udgaver på 11 sprog. Men det kneb med den eksperimentelle side af sagen. Alfred Lehmann, der var uddannet ingeniør, fik 1886 etableret et »psykofysisk« laboratorium i kælderen i Metropolitan-annekset på Frue Plads, men først i 1918, året før sin død, fik han oprettet et magisterstudium i psykologi. Edgar Rubin overtog hans stilling, efterfulgtes selv af Tranekjær Rasmussen, og siden kom Franz From til, men endnu i 1960 var der kun tre heltidslærere ved Psykologisk Laboratorium (nu er der 30). I 1944 blev cand.psych.-studiet oprettet, og det blev siden det store modefag. I slutningen af 70'erne var der over 5000 (fem tusinde) psykologistuderende i Danmark.

Uden for universitetsverdenen voksede der en interesse for psykoanalyse frem med Sigurd Næsgaard som primus motor, og enkelte magistre som f.eks. Poul Bahnsen på Psykoteknisk Institut kom til at præge den populærpsykologiske litteratur. Men alt i alt kan man fastslå, at dansk psykologis

hele udvikling fra 1850 til 1960 hænger på meget få personer. Netop dette forhold gør efter min mening Simo Køppe's bog problematisk.

Det havde været naturligt at gå helt traditionelt til værks og karakterisere hver enkelt person, hans teser, grundsyn, relation til udenlandsk forskning etc. Køppe går med til, at udviklingen må skildres som en omtale af individer, men ved hjælp af en særlig psykologisk tredeling kommer han til at skøjte hen over historien. Tredelingen består i en opdeling af psykologi i følgende »tema-felter«: I: Sansning, II: Tænkning og hukommelse, og III: Følelse, drift. Med dette system i hånden kan han fortælle, hvad de forskellige forfatter-skaber handler om, men man får ikke at vide, hvad hovedsynspunkterne i dem er. F.eks. er det ikke særlig oplysende at få at vide, at Tranekjær er orienteret i retning af I og III, når det væsentligste ved ham som forsker er hans såkaldte »emnelære«, en overordentlig original indsats i den fænomenologiske psykologi, inspireret af bl.a. Berkeley og Ernst Mach. Da Jørgen Jørgensens store *Psykologi på biologisk grundlag* måles efter samme alen, får man slet ingen bedømmelse af det som et interessant, om end mislykket forsøg på at skære psykologien til efter nypositivistiske principper. Og Høffdings førnævnte værk bliver hverken karakteriseret eller bedømt på en international baggrund, så hvorfor det var så banebrydende, må man selv gisne om.

Jeg kender ikke Simo Køppe, men formoder at han har en psykologisk uddannelse. Helt sikker føler jeg mig dog ikke, for han afslører en vis uvidenhed om centrale emner. F.eks. skriver han, at »Det aktivt konstruerende og forarbejdende er ifølge gestaltpsykologien medfødte egenskaber ved det menneskelige nervesystem« (s. 94).

Mange gestaltpsykologer betoner, at forarbejdningsprocesser også kan skyldes indlæring, så her er Køppe på vildspor. Om behaviorismen, adfærdspsykologien skriver han s. 99, at »Det er selvsagt ikke tilfældigt at den opstod i USA, idet den reducerer subjektet til den ideelle samlebandsarbejder«. Ja, sådan ser en historisk forklaring ud, når man har de ideologiske briller på, men i al sin kort-slutning rammer den helt ved siden af, når man ser behaviorismen som en psykologisk variant af materialismen, hvis 300-årige historie er forløbet helt uden samleband.

Køppe bekender sig til den historiske materialisme. Han lægger ikke skjul på dette og gør i sin indledning kort rede for hypotesen om, at cirkulationssfæren (medier, partier, kirke, skole, stat), produktionssfæren (den materielle produktion af varer) og intimsfæren (familien) alt efter dominans medfører forskellige subjekt-opfattelser. Cirkulationssfæren fra ca. 1600 til 1848 trækker en liberalistisk subjekt-opfattelse med tro på viljens frihed med sig. Intimssfæren medfører en voksende interesse for følelseslivet o.s.v. Om alt dette nu er rigtigt eller forkert er her aldeles ligegyldigt, for Køppe bruger faktisk ikke dette teoretiske system i sin fremstilling, og selv om han ville, så kunne han ikke. En af grundene er, som nævnt, at psykologien i Danmark drejer sig om så få personer – så få, at de individuelle træk dominerer billedet. Ville man afveje disse mod tidens tendenser, så måtte man skrive den danske psykologis historie som et lille led i den europæiske psykologis historie, og så ville det i øvrigt blive svært at få bragt fodslag i subjekt-opfattelserne – ja, den til enhver tid herskende uenighed mellem psykologiprofessorerne i vor kulturkreds synes at demtere enhver tale om, at

subjekttopfattelserne styres af produktionsforhold, produktivkræfter m.m.

Køppes bog er en forskningsrapport, bestilt og betalt af Statens Humanistiske Forskningsråd. Trods al min kritik vil jeg ikke sige, at pengene er tabt på gulvet, for bogen rummer en mængde hidtil ukendte informationer om psykologiens formidling igennem Studentersamfundet, Folkeuniversitetet, AOF, tidsskrifter, Danmarks Radio, og om varetagelsen af faget på lærerhøjskolen, børnehaveseminarierne etc. Men ligesom den indledes med et sen-marxistisk knæfald, slutter den også med et sådant, idet fremstillingen er påklippet en konklusion, som kun viser én ting, nemlig at ligeegyldig hvordan psykologien havde udviklet sig i Danmark, så skulle man sandelig nok – i kraft af sin egen ideologiske vaghed – få den forklaret ud fra basis-overbygnings-skemaet.

David Favrholt

G. Japsen: *Den fejlslagne germanisering. Den tyske forening for det nordlige Slesvig – Bidrag til det tyske mindretals historie efter 1864.* (Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 57, 1983). 260 s.

Ved sin død i 1981 efterlod Gottlieb Japsen sig manuskriptet til denne bog. I sit forord oplyser Troels Fink, at enkelte blyantsnotitser tyder på, at Japsen ville foretage mindre ændringer, men redaktionen har skønnet, at arbejdet fra hans hånd forelå i en sådan form, at det uden egentlige ændringer kunne trykkes. Så vidt man forstår, er den eneste disposition, Japsen ikke selv har haft lejlighed til at godkende, at man som introduktion har medtaget første del af en afskedsforelæsning, han i 1978 holdt på Historisk Institut,

Århus Universitet. Heri trak han linien op fra 1864 til den tyske forenings grundlæggelse i 1890. Fra den forelæsning har man også hentet titlen til hele bogen.

Det er betegnende for Japsens bidrag til Sønderjyllands historie, at han ønskede at bestemme de lokale udviklingslinier i deres forhold til mere almene historiske tendenser. Det slog også igennem i hans arbejde med perioden 1864-1918, som i de sidste år optog ham stærkt. Det gælder hans opfattelse af den danske nationale bevægelse, som han gav et kort rids af i et foredrag fra 1973 (Sønderjyske Årbøger 1973 s. 63-75). Det ses tydeligt i bogen »Pastor Jacobsen fra Skærbæk og hans foretagender« fra 1980, og er stærkere gennemarbejdet i denne bog, der er Japsens hovedbidrag til det tyske mindretals historie siden 1864.

Det er den hjemmegroede tyskheds forhold til tilvandrerne sydfra under anførsel af mændene i det prøjsiske embedsapparat, der har Japsens hovedinteresse. Kernen i den opfattelse, han her søger at underbygge, er, at hjemmetyskerne blev omklamret af tilvandrede embedsmænd og akademikere, der hørte hjemme på det tyske politiske livs højrefløj, hvor skingert nationalistiske stemninger fik stigende betydning i perioden fra 1890. Netop denne chauvinisme gjorde det yderligere vanskeligt for den tyske forening at vinde frem blandt mindre befæstede dansksindede, men til gengæld satte den sit præg på hjemmetyskheden. Skønt den på flere måder følte sig fremmed over for tilvandrernes politik, havde den hverken i tiden før 1. verdenskrig eller i mellemkrigstiden selvstændighed og styrke til at frigøre sig fra omfavnelsen. Japsen trækker en linie fra denne uselvstændighed til de manglende blokeringer over for nazismen, og han minder om, at foreningen